

ФОРМУВАННЯ ЄДИНОГО ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНОГО ПРОСТОРУ ЯК ЧИННИК ВИПЕРЕДЖАЮЧОЇ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Висоцька О.Є., Ватковська М.Г.

Однією з найважливіших особливостей нашого часу є перехід України, як і багатьох інших країн світу, від індустріальної стадії розвитку до постіндустріальної, сполученої зі становленням інформаційного суспільства. Україна нині потребує такої системи освіти, яка забезпечить швидке економічне зростання, сприятиме її виходу на новий соціальний рівень.

Нині в усіх країнах світу відбуваються складні соціально-політичні процеси, пов'язані з економічною ситуацією, глобальними екологічними проблемами, структурними перетвореннями всіх сфер соціуму. Тому освіта все більшою мірою набуває рис випереджачого чинника суспільних змін, тобто зорієнтована на майбутнє, на розв'язання ключових проблем постіндустріальної цивілізації, інформаційного суспільства, розвиток творчих здібностей людини, формування в неї самостійного і креативного мислення, здатності приймати виважені й відповідальні рішення.

Освіта XXI століття повинна бути зорієнтована не лише на підготовку нових кадрів, а й на забезпечення розвитку всіх сфер життєдіяльності людини для всебічного її розвитку — як в освітньому процесі, так і в подальшому житті. Також сучасні провідні системи освіти спрямовані на вирішення не лише сьогоденних, а й перспективних проблем суспільства, упередження тих проблемних ситуацій, які можуть виникнути за рахунок формування в особистості відповідних компетенцій і смисложиттєвих цінностей.

Вирішення питань регулювання відносин у системі «особистість — суспільство — природа» стало можливим з упровадженням у зміст соціальної й освітньої політики стратегії сталого розвитку.

Ідея сталого розвитку — об'єктивна вимога часу, вона зумовлює майбутнє будь-якої країни і може відігравати важливу роль у визначенні державних пріоритетів, стратегії соціально-економічного розвитку і подальшого реформування освіти. Сталий розвиток будь-якої галузі суспільства передбачає забезпечення безпечних і сприятливих умов життєдіяльності людини у процесі її самореалізації.

Суспільство для сталого розвитку формується як соціокультурний проект, що цілеспрямовано реалізується всією міжнародною спільнотою. В основі становлення нової системи соціальних відносин — формування відповідних цінностей, і цей процес відбувається передусім у межах освітньої діяльності. Саме це і надає освіті випереджачого характеру, вона, по суті, виконує функцію проектування, моделювання соціальних відносин.

Реалізація засад випереджачої освіти здійснюється у Дніпропетровському регіоні за такими напрямками:

- запровадження широкої інформаційно-комунікативної мережі управління освітою і використання інтерактивних технологій навчання на засадах функціонування Єдиного освітнього центру;

- підготовка керівних кадрів навчальних закладів середньої освіти і вчителів з питань сталого розвитку;
- здійснення науково-дослідної й експериментальної роботи з освіти для сталого розвитку.

Одним із найважливіших кроків реалізації випереджачої освіти для сталого розвитку стало відкриття у Дніпропетровську на початку 2011 року Єдиного освітнього центру. Він дозволяє сформувати всім освітянам Дніпропетровщини єдиний інформаційно-освітній простір, забезпечити рівні стартові умови для розвитку інноваційної особистості XXI століття і для поетапного переходу до нового рівня забезпечення якості освіти на основі інформаційно-комунікаційних технологій.

Сучасне суспільство початку третього тисячоліття має низку особливостей, до яких насамперед слід віднести значимість інтелектуальної праці, орієнтованої на використання інформаційного ресурсу глобального масштабу; потребу в здійсненні оперативної комунікації між окремими особистостями, групами або спільнотами людей; необхідність вирішення глобальних екологічних проблем спільними зусиллями фахівців різних країн або громадських організацій. Ці особливості сучасного соціуму ведуть за собою необхідність у постійному підвищенні професійного рівня як окремої людини, так і груп фахівців або цілих колективів, спонукають кожного до певної активізації життєдіяльності у сфері володіння інформаційними і комунікативними технологіями.

Інформаційне суспільство існує завдяки комп'ютеризації й інформатизації виробничої діяльності й економічних взаємовідносин і характеризується підвищеним впливом інформаційно-комунікативних технологій на всі сфери людської діяльності і суспільство в цілому.

Важливим напрямком освітньої діяльності стає медіаосвіта — формування навичок користування віртуальним середовищем, уміння не тільки обмінюватися інформацією, а й створювати певні інформаційні ресурси, які мають характер інновацій і творчості.

Головною метою розвитку освіти в Україні є забезпечення загального доступу до світових освітніх ресурсів і створення національних ресурсів нового покоління шляхом інтенсивного впровадження новітніх технологій навчання, комп'ютеризації й інформатизації освіти, що відкриває більш широкий доступ до навчання завдяки використанню інформаційних навчальних ресурсів мережі Інтернет. Розвиток сучасних тенденцій освіти сприятиме оновленню змісту освіти, розширенню вільного доступу до якісної освіти всіх рівнів, реалізації системи безперервної освіти впродовж усього життя.

Указом Президента України визначено основні пріоритети, здатні вивести Україну на більш високий рівень розвитку освіти, серед яких:

- пріоритет розвитку знань, що має забезпечити формування орієнтованого на знання суспільства й підвищення рівня освіти населення;

- упровадження і розвиток інформаційно-комунікативних технологій з використанням електронних освітніх ресурсів для забезпечення рівних можливостей в отриманні якісної освіти учасниками навчального процесу, зокрема дітьми і молоддю з особливими освітніми потребами;
- упровадження і розвиток інформаційно-комунікативних технологій для збереження, розвитку й ефективного використання науково-педагогічного потенціалу країни.

Створення єдиного освітнього простору Дніпропетровщини має серйозне підґрунтя: зараз в області комп'ютеризовано 99% загальноосвітніх навчальних закладів, 86% з них підключено до мережі Інтернет, мають створені електронні скриньки.

Можна сказати впевнено, що педагоги області готові до роботи в єдиному освітньому просторі, 73% учителів пройшли навчання за програмою базового курсу інформаційно-комунікаційних технологій, 43 — курси за програмою «Інтел® Навчання для майбутнього» на базі Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, які передбачають проектну діяльність учителя в інформаційно-освітньому середовищі.

Робота обласного освітнього Центру зі створення єдиного інформаційно-освітнього простору має декілька напрямків.

Першочерговим є впровадження проекту «Дніпропетровська обласна освітня мережа», який спрямований на розв'язання проблеми автоматизації управлінської діяльності, створення єдиної інформаційної бази області, де буде зосереджена інформація про стан матеріально-технічного забезпечення навчальних закладів, наявність навчальних кабінетів, педагогічних працівників, учнів. Створений обласний портал (<http://dp.isuo.org/>) дає можливість усім зацікавленим швидко знайти оперативну інформацію про кожен загальноосвітній навчальний заклад.

Наявність єдиної інформаційної бази області уможливує розв'язання проблеми автоматизації управлінської діяльності й інформатизацію на всіх рівнях: школа, місцеві органи управління освітою, управління освіти і науки облдержадміністрації, діти, батьки; створення умов для організації єдиного освітнього простору, у якому формується освітній контент, що розв'язує проблеми електронного навчання учнів, дистанційного підвищення кваліфікації вчителів; може інтегруватися в освітній простір держави, сприятиме створенню електронного уряду в Україні.

Комплекс будується з використанням дворівневої архітектури. У кожному навчальному закладі області встановлюється програма «КУРС: школа», яка працює автономно, а потрібна інформація за допомогою спеціальної служби обміну передається до центрального WEB-серверу. Доступ до нього користувачами може бути організовано через будь-який сучасний браузер. Завдяки такій архітектурі комплекс надає можливість ведення баз даних у загальноосвітніх навчальних закладах і відділах освіти без тимчасового доступу до мережі Інтернет з подальшим доповненням внесених даних до загальнообласної бази.

Структурно комплекс складається з програмного забезпечення, яке використовується у школах, район-

них, міських відділах й управліннях освіти, і WEB-порталів, на які передаються певні обсяги інформації для подальшого опрацювання як відповідальними особами органів управління освітою, так і вчителями, дітьми або батьками. Водночас користувачі отримують доступ до потрібних даних як локально, так і через мережу Інтернет. Обсяг даних, якими може оперувати кожен із користувачів, визначається залежно від прав, наданих адміністратором комплексу. Для користування WEB-порталами гості можуть бачити лише обмежену частину даних, а відповідальні особи і батьки отримують авторизований парольний доступ із використанням шифрованих протоколів обміну даними.

Реалізація даного проекту дозволить отримати систему ресурсів з електронними базами даних про учнів, учителів, матеріально-технічне оснащення навчальних закладів, що дозволить автоматично формувати всі державні статистичні звіти: ЗНЗ-1, 77-РВК, 83-РВК, генерувати звіти 76-РВК, 77-РВК, 83-РВК, Д-4, Д-5, Д-6, Д-7, Д-8, Д-9 у міських і районних закладах управління освітою та інші звіти для потреб користувачів, миттєво знаходити потрібну інформацію як на рівні окремих ЗНЗ, так і на рівні місцевих органів управління освітою, аж до управління освіти і науки області, а також для батьків і дітей (відвідуваність, оцінки, домашні завдання тощо).

Портали, які увійшли до складу проекту «Дніпропетровська обласна освітня мережа» стануть фундаментальною складовою єдиного інформаційного освітнього простору області. Комплекс дозволить створити єдину систему збору, обробки і зберігання інформації області в розрізі закладів загальної середньої освіти. Одночасно розв'язується проблема забезпечення районних, міських відділів й управлінь освіти, обласного управління освіти і науки повною оперативною інформацією про діяльність загальноосвітніх навчальних закладів, що дасть можливість здійснювати освітній менеджмент на більш високому рівні, ефективніше планувати витрати міських і районних бюджетів у рамках реалізації освітнянських програм, раціонально й обґрунтовано корегувати напрями для подальшого розвитку загальної освіти області, а, з іншого боку, — забезпечувати відповідний рівень контролю за діяльністю навчальних закладів регіону.

Особливістю впровадження проекту «Дніпропетровська обласна освітня мережа» є необхідність одночасної роботи всіх без виключення установ і закладів освіти області, що забезпечить заповнення баз даних, внесення інформації і підготовку обов'язкових звітів, які будуть виконуватися в області одночасно і в автоматичному режимі.

На наступному кроці кожна школа області отримає можливість працювати з електронним журналом і щоденником через власні сайти, розроблені в системі «Мої знання». Основною метою електронного щоденника є створення єдиної освітньої мережі для всіх учасників освітнього процесу. Навчальна інформація стає доступною не тільки для вчителів і учнів, а й для батьків. Ця система надає можливості побачити розклад уроків, дзвінків у школі. У будь-який час можна переглянути, у якому кабінеті проходять уроки, який учитель веде заняття.

Робота Центру була б неможливою без роботи центрального сервера, який забезпечує роботу веб-сайтів,

ведення форумів. Одним із завдань Єдиного освітнього центру — створення обласного Вікі-середовища, що забезпечить можливість організації віртуальних методичних об'єднань, майстер-класів.

Крім того, сервер дає можливість організації дистанційного навчання через платформу MOODLE, яку в перспективі планується використовувати для дистанційного навчання дітей-інвалідів і обдарованої молоді. Сервер також дає можливість розташування бібліотечного ресурсу і відкриття до нього доступу читачів.

У 2011 році заплановано об'єднати сайти освітніх установ області в єдину мережу, забезпечити комп'ютерну підтримку викладання предметів і створити загальнодоступну інформаційно-методичну базу (відкриті уроки, методичні і дидактичні матеріали).

Необхідними завданнями для організації інформаційного простору в рамках розвитку системи освіти є:

- створення умови для розвитку у педагогів, учнів та батьків інформаційної культури;
- освоєння викладачами комп'ютерних технологій у галузі навчання;
- створення єдиного інформаційного освітнього простору школи;
- участь вчителів і учнів у проектній діяльності.

До психологічної й інтелектуальної складових інформаційного простору відносяться бажання учасників освітнього процесу використовувати в ньому інформаційні і комунікаційні технології, бажання підвищувати свою інформаційно-комунікаційну культуру. З цієї метою планується організувати спеціальні курси-тренінги, майстер-класи із застосування інформаційних технологій в освітньому процесі; створити шкільні медіатеки; забезпечити можливості створення власного методичного комплексу вчителя; організувати обмін досвідом як в окремому навчальному закладі (відкриті уроки, внутрішньошкільні конференції та семінари) так і між школами району, міста, області (конференції, конкурси, семінари ресурсних центрів); забезпечити випуск друкованих й електронних видань, що відображають досвід впровадження ІКТ.

Іншим, не менш важливим напрямком реалізації випереджаючої освіти у Дніпропетровському регіоні стала розробка й апробація в закладах освіти навчальних програм із проблем сталого розвитку, спрямованих на формування моделей відповідальної, стратегічно орієнтованої і гуманоцентричної поведінки сучасної молоді.

У 2009 році було розпочато всеукраїнський педагогічний експеримент за комплексною програмою «Освіта для сталого розвитку» і програмою дослідно-експериментальної роботи за темою «Формування механізмів трансформації регіональної системи освіти на основі принципів випереджаючої освіти для сталого розвитку» (наказ МОНУ №537 від 19.06.2009 р.). Метою даних програм є вдосконалення системи освіти і виховання, підвищення ефективності навчально-виховного процесу за рахунок впровадження методів проєктивного управління розвитком навчальних закладів, застосування новітніх педагогічних технологій гуманої екоцентричного характеру, реконструювання змісту освіти на основі засад сталого суспільного розвитку.

У 2009–2010 н. р. було розпочато підготовку педагогічних кадрів навчальних закладів області для організації і проведення експериментальних досліджень із вищезазначеної теми, а також з метою загального

підвищення обізнаності управлінських кадрів з питань стратегії сталого розвитку.

Також у 2009 році була створена мережа експериментальних шкіл за проєктом «Випереджаюча освіта для сталого розвитку». На сьогодні розпочато відпрацювання моделі школи випереджаючої освіти для сталого розвитку в різних навчальних закладах Дніпропетровської області, яка передбачає орієнтацію на досягнення нової якості освіти на основі засвоєння особистістю основних принципів й ідей сталого розвитку, формування стрижневих компетенцій, що дозволяють їй успішно інтегруватися в суспільство, бути мобільною і конкурентоспроможною, здатною до самоорганізації навчання протягом життя, самореалізації, розкриття творчого потенціалу, визначення свідомого життєвого вибору і прийняття відповідальних рішень.

Освіта для сталого розвитку вимагає переходу від традиційних форм навчання і виховання до інноваційної діяльності, використання широких міжпредметних знань, які базуються на комплексному підході до розвитку громади, економіки та навколишнього середовища.

Школа випереджаючої освіти — це школа нового типу, для функціонування якої необхідно:

- використання принципів стратегічного управління закладом освіти, технологій освітнього менеджменту і маркетингу;
- впровадження в освітню практику проєктних технологій, стратегій життєтворчості, компетентнісного підходу;
- залучення в освітній процес інтерактивних технологій, проблемних форм навчання і виховання;
- будівництва освітнього процесу на засадах педагогіки співробітництва.

Включення компоненту з освіти для сталого розвитку відбувається двома шляхами: по-перше, за рахунок спецкурсів в окремих профільних класах. По-друге, шляхом «пронизуючого» навчання — інтеграцію питань сталого розвитку у зміст практично всіх навчальних дисциплін.

Розробка моделі школи випереджаючої освіти для сталого розвитку передбачала: формування структури і форм діяльності навчальних закладів відповідно до принципів стратегічного управління; формування нових освітніх стандартів загальноосвітньої школи, які поєднують імперативи сталого розвитку; формування ініціативних кафедр, лабораторій у школах серед учителів і учнів; створення й апробацію спецкурсів з освіти сталого розвитку; проведення семінарів-практикумів для членів педагогічних колективів і батьків учнів.

Важливими для найбільшого розкриття завдань експерименту були не тільки шкільні, а й позашкільні акції (наприклад, міських екологічних конференцій, природоохоронних акцій, екологічних десантів, просвітницької роботи в громаді щодо збереження довкілля, участі у фестивалях міських евроклубів тощо).

Таким чином, через створення єдиного інформаційно-освітнього простору, реалізацію головних складових випереджаючої освіти для сталого розвитку Дніпропетровський регіон виходить на абсолютно нову модель системи освіти. Навчання протягом життя, навчання заради майбутнього, збереження довкілля і розвиток особистісного потенціалу, ефективна і багатомірною комунікація — ось елементи освіти майбутнього, які стають реаліями сьогодні.